

บทที่ 2

แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง "ศักยภาพในการมีส่วนร่วมจัดการมูลฝอยของเด็กนักเรียนในชนบทและเมืองพะเยา" นั้น ผู้ศึกษามุ่งศึกษาเปรียบเทียบถึงบทบาทและการมีส่วนร่วมของเด็กนักเรียนในจังหวัดพะเยา ทั้งในเขตชนบทและเมืองพะเยาด้วยกรณีศึกษาเทศบาลเมืองพะเยาด้านการจัดการมูลฝอย ซึ่งได้ทบทวนวรรณกรรม ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ แนวคิดเกี่ยวกับมูลฝอย แนวคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม แนวคิดเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน ทฤษฎีบทบาท บทบาทของประชาชนในการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม และงานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีสาระดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพ

พจนานุกรมไทยราชบัณฑิตยสถาน ฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ.2530 (ราชบัณฑิตยสถาน 2531) ได้ให้นิยามความหมายคำว่า "ศักยภาพ" ว่า คือ อำนาจหรือคุณสมบัติที่มีแฝงอยู่ในสิ่งต่างๆ อาจทำให้ปรากฏเห็นได้

นิตยา เต็มศิริภา (2542) อ้างใน ศิริภา ป้อมวงศ์ และ อมรรัตน์ ชนันทนา (2542 : 10) กล่าวถึง การพัฒนาศักยภาพหรือการสร้างพลัง(Empowerment) ว่า เป็นรูปแบบการศึกษาที่เน้นให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอนอย่างแท้จริง โดยวิธีการสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นระหว่างผู้เรียน ให้ผู้เรียนร่วมกันระบุนิยามของตน วิเคราะห์สาเหตุและความ เป็นมาของปัญหาโดยใช้วิจารณ์ญาณ มองสังคมตามที่ควรจะเป็น และการพัฒนากลวิธีที่จะแก้ไขอุปสรรค เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการ ส่งเสริมให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าในตนเอง มีความเชื่อในความสามารถของตนเองสูงขึ้น ยิ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ความรู้ เจตคติ ทำให้มีพฤติกรรมที่ถูกต้องมากขึ้นในแต่ละบุคคล ยังมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในระดับกลุ่มและการเปลี่ยนแปลงสังคมอีกด้วย การสร้างพลังเป็นแนวคิดที่มีความซับซ้อนและกว้างขวาง มีขอบเขตรอบคลุมทั้งด้านจิตวิทยา สังคม การเมือง และจริยธรรม อีกทั้งยังเป็นพื้นฐานแนวคิดทางสังคม และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้อย่างกว้างขวางในหลากหลายสถานการณ์ทั้งในด้านการส่งเสริมสุขภาพ การพัฒนาบุคคล การพัฒนาชุมชน การปรับปรุงคุณภาพชีวิต ตลอดจนก่อให้เกิดความเสมอภาคในสังคม ดังนั้น นิตยา เต็มศิริภา (2542) จึงนำเสนอความหมายเกี่ยวกับการสร้างพลังของนักวิชาการที่แตกต่างกัน ดังนี้

Chandler (1992 : 65 - 71) อ้างใน ศิรินาถ ป้อมวงศ์ และอมรรัตน์ ชนันทนาวา (2542) กล่าวว่า การสร้างพลังเป็นการช่วยให้ผู้อื่นมีความรู้สึกมั่นคง มั่นใจในตนเองและในงาน จนเขาสามารถตัดสินใจและจัดการกับงานของตนได้ จนประสบความสำเร็จดังที่ตั้งใจไว้

Clifford (1992 : 1 - 5) อ้างใน ศิรินาถ ป้อมวงศ์ และอมรรัตน์ ชนันทนาวา (2542) กล่าวว่า การสร้างพลังเป็นแนวทางหรือกระบวนการพัฒนาชีวิตของผู้ที่ไม่มีอำนาจให้เป็นผู้มีอำนาจในตนเอง มีความรู้สึกมั่นคงเป็นตัวของตัวเอง มีความเป็นอิสระและรู้สึกชีวิตมีคุณค่า

Steiner (1986 : unpagued) อ้างใน ศิรินาถ ป้อมวงศ์ และอมรรัตน์ ชนันทนาวา (2542) กล่าวว่า การสร้างพลังเป็นการช่วยให้ผู้อื่นมีความสามารถที่จะจัดการกับชีวิตของตนเอง เป็นการยินยอมให้ผู้อื่นได้เติบโตและพัฒนาความสามารถ

Gibson (1991 : 335) อ้างใน ศิรินาถ ป้อมวงศ์ และอมรรัตน์ ชนันทนาวา (2542) ได้ให้ความหมายว่า การสร้างพลังเป็นแนวคิดที่อธิบายกระบวนการทางสังคม การแสดงถึงการยอมรับและชื่นชม การส่งเสริม การพัฒนาและเสริมสร้างความสามารถของบุคคลในการตอบสนองความต้องการของตนเอง และแก้ปัญหาด้วยตนเอง รวมถึงความสามารถในการใช้ทรัพยากรที่จำเป็นในการดำรงชีวิต เพื่อให้เกิดความรู้สึกเชื่อมั่นในตนเอง และรู้สึกว่า ตนเองมีอำนาจ สามารถควบคุมความเป็นอยู่หรือวิถีชีวิตของตนเองได้

Kieffer (1984) อ้างใน ศิรินาถ ป้อมวงศ์ และอมรรัตน์ ชนันทนาวา (2542) กล่าวว่า การสร้างพลังเป็นกระบวนการของการปรับเปลี่ยนและพัฒนาทักษะการมีส่วนร่วม ตลอดจนความสามารถของบุคคลในการที่จะจัดการกับสภาวะแวดล้อมต่าง ๆ โดยตัดสินใจด้วยตนเอง มุ่งเน้นการหาทางออก ทางแก้ปัญหามากกว่าที่ตัวปัญหา เน้นที่ความแข็งแกร่ง สิทธิ และความสามารถของบุคคลมากกว่าข้อจำกัดหรือจุดอ่อนของบุคคล

Beck (1992) อ้างใน ศิรินาถ ป้อมวงศ์ และอมรรัตน์ ชนันทนาวา (2542) กล่าวว่า การสร้างพลัง มีลักษณะสำคัญ 3 มิติ คือ

1. มีการพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น และตระหนักถึงความมีคุณค่าแห่งตน
2. พัฒนาทักษะความสามารถของตนและกำหนดเป้าหมายร่วมกัน
3. สร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้น โดยคำนึงถึงการเมือง และสภาพความเป็นจริงของ

สังคม ซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมในการดำเนินชีวิตของบุคคล

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การพัฒนาศักยภาพหรือสร้างพลัง หมายถึงกระบวนการสร้างเสริมความสามารถ เพิ่มพูนศักยภาพของบุคคล ทำให้บุคคลสามารถควบคุม

และจัดการกับวิถีชีวิตของตนเองได้ ซึ่งพิจารณาได้จากการพัฒนาตนเองจนมีความรู้สึกมั่นคง มั่นใจ เป็นตัวของตัวเอง มีความเป็นอิสระ รู้คุณค่าของชีวิต สามารถตัดสินใจและแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง

ลลนา โสমনะวัฒน์ (2541 : 22) ได้สรุปแนวคิดศักยภาพของกลุ่มในชุมชน หมายถึง ชีตความสามารถในอันที่จะตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาของคนส่วนใหญ่ในชุมชน รวมทั้งความสามารถของชุมชนในการประสานความร่วมมือการดำเนินงานกับคนภายในชุมชน ขณะเดียวกันก็ดำเนินการแก้ไขปัญหาที่มาจากภายนอกชุมชน ทั้งนี้ ด้วยจุดมุ่งหมายเพื่อความปกติ สุขในการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน สุวิทย์ ธีรศาสตร์ (2533 : 5) อ้างในลลนา โสমনะวัฒน์ (2541) กล่าวถึงองค์ประกอบที่ทำให้ชุมชนเกิดศักยภาพในการดำเนินงานใดๆ นั้น ได้แก่ โครงสร้าง ประชากร ระบบเครือข่าย ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศวิทยา โครงสร้างอำนาจและระบบการปกครอง อาชีพและระบบการผลิต ปัจจัยในการผลิต และระบบความเชื่อ ตัวอย่างของศักยภาพชุมชนดังกล่าวนี้ อคิน ระพีพัฒน์(2531:55) อ้างในลลนา โสমনะวัฒน์ (2541) ได้ศึกษาและแสดงบทพิสูจน์ว่า ชาวบ้านยกกระบัตร์มีศักยภาพและใช้กระบวนการจัดการดำเนินงานที่เป็นประโยชน์กับชุมชนของตนเองได้ เช่น ประเพณีการลงแขก เป็นต้น นอกจากนี้ อเนก นาคะบุตร(2536) อ้างในลลนา โสমনะวัฒน์ ได้ศึกษาศักยภาพของชุมชนในการแก้ไขปัญหาของตนเองได้ และสรุปผลการศึกษาว่า ประชาชนมีบทบาทจัดการตนเองในเรื่องของการแก้ปัญหา จัดการเรียนรู้ หาทางออกในเชิงต้นรถนโดยได้ประสพทั้งความสำเร็จและความล้มเหลวมากมายทั้งในด้าน ความรู้ ทักษะ และทัศนคติ

จารุพรรณ สายสุคนธ์ (2538 : 92 – 93) ได้นำเสนอปัจจัยที่ทำให้กลุ่มและองค์กร มี ศักยภาพ 2 ปัจจัย คือ

1. ปัจจัยภายนอก คือ นโยบายของรัฐบาล การยอมรับจากหน่วยงานของรัฐและองค์กรเอกชน การเรียนรู้จากสื่อต่างๆ และการฝึกอบรม สภาพแวดล้อมทางสังคม การปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพสังคม การพัฒนาองค์กรจากภายในและภายนอกองค์กร ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ

2. ปัจจัยภายใน คือ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม สถาบันในสังคม

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2542 : 3) ได้ให้คำนิยาม "ศักยภาพ" หมายถึง ผลการเรียนรู้ที่เกิดจากกระบวนการเรียนการสอนในโรงเรียน ผสมผสานกับคุณสมบัตินี้และคุณลักษณะที่แฝงอยู่ในตัวผู้เรียนจนเกิดเป็นความรู้ ความสามารถ ทักษะ และคุณลักษณะที่ตกตะกอนติดตัว นอกเหนือจากความรู้ในเนื้อหาวิชาหรือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยได้

กล่าวถึงศักยภาพของผู้เรียนว่ามีลักษณะเป็นนามธรรม มีความซับซ้อน ไม่สามารถมองเห็นหรือสังเกตได้โดยตรง ต้องอาศัยหลักการวัดคุณลักษณะภายในมาช่วยในการวัด

2.2 แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

ในปัจจุบันการดำเนินการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ รวมถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมทั้งภาครัฐและเอกชน ต่างพยายามจะแสวงหาแนวทางแก้ไขเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนมากที่สุด ต่างฝ่ายต่างให้ความสำคัญกับแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวยิ่งขึ้นในการศึกษาครั้งนี้ จึงใช้แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม ประชาชนเป็นกรอบแนวคิด

ได้มีผู้ให้ความหมายของ "การมีส่วนร่วม" ในการพัฒนาของประชากรในหลายลักษณะหลายรูปแบบ ดังต่อไปนี้

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527 : 6) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึง ขบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งในรูปบุคคล กลุ่มคน ชมรม สมาคม มูลนิธิ และองค์กรอาสาสมัครต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องรวมกัน

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527 : 182) เสนอว่า การมีส่วนร่วมหมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ (mental and emotional involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (group situation) ซึ่งผลการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้ (contribution) บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้นกับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ (2527 : 2) ได้สรุปความหมายของ "การมีส่วนร่วม" คือ การที่ประชาชนพัฒนาขีดความสามารถของตน ในการจัดการควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ตามความจำเป็นอย่างสมควรในฐานที่เป็นสมาชิกของสังคมในการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญาทั้งแสดงออกในรูปการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตอย่างเป็นตัวของตัวเอง

กรรณิกา ชมดี (2524) อ่างใน สิทธิชัย เสรีสงแสง (2535 : 12) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมนั้นหมายถึง ความร่วมมือของประชาชนไม่ว่าปัจเจกชน บุคคล กลุ่มบุคคล ที่เห็นพ้องต้องกันและเข้ามาร่วมรับผิดชอบ เพื่อดำเนินการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ต้อง

การโดยผ่านกลุ่มหรือองค์กรเพื่อบรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์

บัวเรศ ประไซโยและคณะ (2538 : 100) เสนอว่า การมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่สมาชิกของกลุ่มมีความสมัครใจในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อเป้าหมายที่ต้องการร่วมกัน ลักษณะการมีส่วนร่วม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในลักษณะของกลุ่ม การมีส่วนร่วมในลักษณะของโครงการ การมีส่วนร่วมในลักษณะสถาบัน และการมีส่วนร่วมในลักษณะของนโยบาย

สิทธิชัย เสรีสงแสง (2535 : 12) กล่าวว่ามีส่วนร่วมที่แท้จริง จะต้องไม่หมายความว่าเพียงการดึงประชาชนให้เข้าร่วมโครงการที่รัฐเป็นผู้กำหนด "รูปแบบเป้าหมายของงาน" และ "กำหนดให้มีการเข้าร่วมงาน" ดังที่ผ่านมา จะต้องเป็นการมีส่วนร่วมอย่างมีสำนึกรับผิดชอบและมีบทบาทอย่างเต็มที่ ตั้งแต่คิดค้นปัญหาวางแผนปฏิบัติงาน ดูแลกำกับ ตลอดจนประเมินผลติดตามงานการมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงจะต้องหมายถึงการมอบอธิปไตยขั้นพื้นฐานของทางตนเองเป็นสำคัญ

Reeder (1975) อ้างใน จุฑารัตน์ วุฒิสมาบุรณ์ (2538 : 23) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การมีส่วนร่วมปะทะสังสรรค์ทางสังคม ซึ่งรวมทั้งการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคลและการมีส่วนร่วมของกลุ่ม

องค์การสหประชาชาติ (1975)อ้างใน จุฑารัตน์ วุฒิสมาบุรณ์ (2538 : 17) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน ว่า เป็นกระบวนการเกี่ยวกับการกระทำ และเกี่ยวข้องกับมวลชนในระดับต่าง ๆ ดังนี้

- ในกระบวนการตัดสินใจ ซึ่งตัดสินใจเกี่ยวกับจุดประสงค์และจัดสรรทรัพยากร
- ในการกระทำโดยสมัครใจต่อกิจกรรมและโครงการ

ดังนั้น ประชาชนจึงมีแนวทางในการมีส่วนร่วมด้านต่าง ๆ ตามแนวคิดของบรรดานักวิชาการต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2527) อ้างใน อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ (2541 : 3-4) กล่าวถึงคำว่า "การมีส่วนร่วมของประชาชน"อาจจะตีกรอบได้แตกต่างกัน เดิมทีนั้น (รัฐ) มักจะมองในแง่ของการร่วมสมทบแรงงาน วัสดุ เงิน ร่วมคิด ร่วมวางแผน และร่วมทำงานหรืออาจจะมองอีกแง่หนึ่งของการเป็นการมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำงาน และร่วมบำรุงรักษามากกว่าร่วม

สมทบด้านวัตถุและเงินแม้ว่าจะยังจำเป็นอยู่ก็ตาม โดยภาพรวมไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2527 : 6 - 8) ยังเน้นว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้น จะต้องเกี่ยวข้องกับเรื่องต่อไปนี้

1. ร่วมศึกษาปัญหา สาเหตุของปัญหา และความต้องการของชุมชน
2. ร่วมคิดสร้างรูปแบบการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมกำหนดทิศทาง แผนงาน โครงการหรือกิจกรรม ร่วมตัดสินใจในการใช้

ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

4. ร่วมบริหารงานพัฒนาทั้งสติปัญญา แรงงานและทุน ตามขีดความสามารถ รวมทั้งการควบคุมความคิด ติดตาม ประเมินผล และซ่อมบำรุงรักษาผลที่เกิดจากการกระทำนั้น

อคิน รพีพัฒน์ (2527) อังใน อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ (2541 : 4) ได้เสนอแนวคิดของการมีส่วนร่วมของประชาชนภายใต้สภาพสังคมชนบทไทยว่า น่าจะพิจารณาได้ 2 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาชนบทของประชาชนด้านต่าง ๆ ได้แก่
 - การค้นคว้าปัญหา จัดลำดับของปัญหาและสาเหตุแห่งปัญหา
 - หาแนวทางการแก้ปัญหา และดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหานั้น
 - ประเมินผลการพัฒนา
2. ลักษณะเงื่อนไขการเข้าร่วมกิจกรรมว่า การที่ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาชนบทนั้นเพราะเงื่อนไขเหล่านี้หรือไม่
 - เก่งใจ ถูกบังคับ หรือมีสิ่งจูงใจเฉพาะหน้า
 - เข้าใจ และยอมรับวัตถุประสงค์ของการพัฒนานั้น
 - เห็นว่ากิจกรรมดังกล่าวจะก่อให้เกิดประโยชน์ระยะยาวแก่ตนเองและประชาชน

อาภรณ์พันธ์ จันทร์สว่าง (2525 : 163-167) กล่าวว่า ในการพัฒนาชุมชนประชาชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการในการพัฒนาชุมชน โดยมีส่วนร่วมออกความคิดเห็น ตัดสินใจ วางแผนงาน ออกแรงงาน ออกเงิน วัสดุอุปกรณ์ และรับบริการวางแผนต่าง ๆ ในการพัฒนาชุมชน ประชาชนมีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นตอนการกำหนดปัญหาความต้องการ วางแผนดำเนินการ และติดตามผลการดำเนินงานด้วย โดยมีรูปแบบและลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนดังนี้ คือ

รูปแบบการมีส่วนร่วม

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ

3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์
4. การมีส่วนร่วมในการควบคุม และประเมินผล

ลักษณะการมีส่วนร่วม

1. การมีส่วนร่วมเกิดจากเบื้องบนหรือเบื้องล่าง
2. แรงจูงใจให้เกิดการมีส่วนร่วม (สมัครใจหรือบังคับ)
3. ช่องทางของการมีส่วนร่วม
 - โดยตรงหรือโดยอ้อม
 - ปัจเจกชนหรือกลุ่ม
 - ทางการหรือไม่เป็นทางการ

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527 : 188) ได้จำแนกรูปแบบของการมีส่วนร่วมออกเป็น

3 ประการ ตามลักษณะของการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง(direct participation) โดยผ่านองค์กรจัดตั้งของประชาชน (inclusive organization) เช่น การรวมกลุ่มเยาวชนกลุ่มต่าง ๆ
2. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางสังคม (Indirect Participation) โดยผ่านผู้แทนประชาชน (representative organization) เช่น กรรมการของกลุ่ม หรือชุมชน กรรมการหมู่บ้าน
3. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยการเปิดโอกาสให้ (open participation) โดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนประชาชน (non – representative organization) เช่น สถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวนหรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเมื่อไรก็ได้ตลอดเวลา

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง(2527 : 16) ได้แยกขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 4 ขั้นตอน คือ

คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมนั้น มีผู้เสนอความคิดเห็นไว้ต่างกัน คือ

Gohen และ Uphoff (1977) อ้างในสิทธิชัย เสร้สงแสง (2535 : 12-13) ได้กล่าวถึงมิติต่าง ๆ (dimensions) การมีส่วนร่วมดังต่อไปนี้

ก. ลักษณะของการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้น อาจจำแนกออกเป็น

1. การมีส่วนร่วมเกิดจากเบื้องบนหรือเบื้องล่าง
2. การจูงใจให้มีส่วนร่วม เกิดขึ้นโดยสมัครใจหรือบังคับ
3. แบบแผนขององค์การ(organization pattern)ซึ่งมีผลกระทบต่อกระบวนการมีส่วนร่วม กล่าวคือ บุคคลที่เป็นสมาชิกกลุ่มนั้นเข้าไปมีส่วนร่วมในฐานะปัจเจกชน หรือในฐานะสมาชิกกลุ่มที่ผู้นำมีบทบาทมาก และในองค์กรเป็นประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ส่วนตัว

4. ช่องทางการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้น

- 4.1 การมีส่วนร่วมโดยปัจเจกชนหรือผ่านกลุ่ม
- 4.2 การมีส่วนร่วมโดยตรง หรือโดยอ้อม (ผ่านตัวแทน)
- 4.3 การมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ

5. ระยะเวลา (duration) ความต่อเนื่องของกิจกรรม

6. ขอบข่าย (scope) กิจกรรมครอบคลุมขนาดไหน

7. อำนาจการตัดสินใจในการมีส่วนร่วม

• ภาวะแวดล้อมที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

1. ปัจจัยทางด้านกายภาพและชีวภาพ
2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ
3. ปัจจัยทางการเมือง
4. ปัจจัยทางสังคม
5. ปัจจัยด้านวัฒนธรรม
6. ปัจจัยด้านประวัติศาสตร์

Reeder (1975) อ้างในจุฑาทรรณ์ วุฒิสุมบูรณ์ (2538 : 25) ได้สรุปปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการรักษาการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 11 ประการ ดังนี้

1. การปฏิบัติตนให้คล้อยตามความเชื่อพื้นฐาน กล่าวคือ บุคคลและกลุ่มบุคคลดูเหมือนจะเลือกแบบวิธีการปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อพื้นฐานของตนเอง
2. มาตรฐานคุณค่า บุคคลและกลุ่มบุคคลดูเหมือนจะปฏิบัติในลักษณะที่สอดคล้องกับมาตรฐานคุณค่าของตนเอง
3. เป้าหมาย บุคคลและกลุ่มบุคคลดูเหมือนจะส่งเสริมปกป้องและรักษาเป้าหมายของตนเอง

5. ประสบการณ์ที่ผิดปรกติธรรมดา พฤติกรรมของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลบางครั้งมีรากฐานมาจากประสบการณ์ที่ผิดปรกติธรรมดา

5. ความคาดหวัง บุคคลและกลุ่มบุคคลจะประพฤติตามแบบที่ตนคาดหวังว่าจะต้องประพฤติในสถานการณ์เช่นนี้ ทั้งยังชอบปฏิบัติต่อผู้อื่นในลักษณะที่ตนคาดหวังจากผู้อื่นเช่นกัน

6. การมองแต่ตนเอง บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะทำสิ่งต่าง ๆ ซึ่งคิดว่าถูกบังคับให้ทำ

7. การบีบบังคับ บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะทำสิ่งต่าง ๆ ซึ่งตนเองคิดว่าถูกบังคับให้ทำ

8. นิสัยและประเพณี บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะทำสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเรามีนิสัยชอบกระทำเมื่ออยู่ในสถานการณ์นั้น ๆ

9. โอกาส บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบการปฏิบัติของสังคมโดยเฉพาะในทางที่เกี่ยวข้องกับจำนวนและชนิดของโอกาส ซึ่งโครงการของสังคมเอื้ออำนวยให้เข้ามามีส่วนร่วมกันในการกระทำเช่นนั้น เท่าที่เขาได้รับรู้มา

10 ความสามารถ บุคคลและกลุ่มบุคคล มักจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมบางอย่างที่ตนเห็นว่า สามารถทำในสิ่งที่ต้องการให้เข้าทำในสถานการณ์เช่นนั้น

11. การสนับสนุน บุคคลและกลุ่มบุคคล มักจะเริ่มปฏิบัติเมื่อเขารู้ว่าได้รับการสนับสนุนที่ดีพอให้กระทำเช่นนั้น

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติพร้อมทั้งสิ่งแวดล้อมนั้น มีนักวิชาการหลายท่านเสนอความคิดเห็นไว้ ดังนี้

วิรัช วิวัชการวรรณ (2535 : 123) กล่าวว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชนบทจะ มีความสัมพันธ์กับระดับการให้ความช่วยเหลือของรัฐแก่ประชาชนในชนบท กล่าวคือ

1. หากประชาชนในชนบทเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทในระดับสูง หรือประชาชนมีความพร้อมมาก ระดับการช่วยเหลือของรัฐ ที่ให้แก่ประชาชนกลุ่มนี้จะมีน้อยมาก คือ รัฐเพียงให้คำปรึกษาแนะนำหรือให้ความช่วยเหลือเป็นคำปรึกษาแนะนำทางวิชาการเท่านั้น (assistance)

2. หากประชาชนชนบทเข้ามามีส่วนร่วมในระดับปานกลาง คือ มีความพร้อมในระดับปานกลาง ระดับการช่วยเหลือของรัฐก็อยู่ในระดับปานกลางด้วย คือ เป็นการช่วยเหลือสนับสนุนบางส่วน (facilitation)

3. หากประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับต่ำ โดยประชาชนไม่มีความพร้อมหรือมีความพร้อมน้อยมาก ระดับการช่วยเหลือที่รัฐให้แก่ประชาชนกลุ่มนั้นจะมีมาก คือรัฐต้องส่งเจ้าหน้าที่เข้าคลุกคลีกับประชาชนในชนบทมีการกระตุ้นเร่งเร้าและให้ความช่วยเหลือทุกวิถีทางอย่างครบวงจร (Promotion)

ดังนั้น การที่บุคคลแต่ละคนได้อาศัยศักยภาพที่ตนเองมีอยู่เพื่อจะสร้างโอกาสในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ นั้น นับได้ว่าเป็นการแสดงบทบาทในการจัดการของแต่ละคนออกมาในลักษณะต่าง ๆ

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2541 : 5) ได้รวบรวมความหมายของการจัดการไว้ ดังต่อไปนี้

1. คาร์ล อาร์ เอนเดอร์สัน(1988) ให้คำนิยาม "การจัดการ" หมายถึง กระบวนการของการกำหนดวัตถุประสงค์ขององค์การและการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล เพื่อให้้องค์การได้รับผลปฏิบัติงานที่สูง

2. ริชาร์ด แอล ดาฟท์(1994) ให้คำนิยาม "การจัดการ" เป็นเรื่องของการมุ่งให้้องค์การบรรลุประสิทธิผลและประสิทธิภาพโดยมีการวางแผน การจัดองค์การและงาน การนำและการชักจูง การควบคุม การใช้ทรัพยากร

3. สตีเฟน พี รอบบินส์(1994) ให้คำนิยาม "การจัดการ" เป็นกระบวนการของการทำงานให้มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพผ่านการทำงานของบุคลากร

4. เฟรนช์ และ สวาร์ด (1977) ได้นิยามคำว่า "การจัดการ" หรือ management ไว้ใน dictionary of management ว่า "การจัดการ" คือ กระบวนการ กิจกรรม หรือการศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ในอันที่จะเชื่อมั่นได้ว่า กิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินไปในแนวทางที่จะบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน้าที่ในอันที่จะสร้างและรักษาไว้ซึ่งสภาวะที่จะเอื้ออำนวยต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความพยายามร่วมของกลุ่มบุคคล

5. เฮนรี ฟาโยล์ (1916) ได้เสนอหลักการในการจัดการไว้ 14 ประการคือ การจัดแบ่งงานกันทำ อำนาจหน้าที่ ระเบียบวินัย เอกภาพในสายการบังคับบัญชา เอกภาพในด้านแนวทางประโยชน์ส่วนตัวย่อมเป็นรองประโยชน์ส่วนรวม การให้ค่าตอบแทนเจ้าหน้าที่ อัตราส่วนระหว่างการรวมอำนาจกับการกระจายอำนาจ การจัดลำดับของสายงาน ความมีระเบียบ ความเป็นธรรม ความมั่นคงในการงาน ความคิดริเริ่ม ความสามัคคี

บรรจง อภิรติกุล และ สุรินทร์ ม่วงทอง (2529 : 6) ได้รวบรวมคำจำกัดความของ "การจัดการ" ไว้ ดังต่อไปนี้

- การจัดการ คือ การทำงานเพื่อให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ โดยอาศัยปัจจัยที่สำคัญ คือ คน เงิน วัสดุ เวลา และอุปกรณ์
- การจัดการ คือ การกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของแต่ละบุคคลในองค์การ และการควบคุมดูแลการปฏิบัติงานของบุคคลเหล่านั้นให้ดำเนินไปโดยถูกต้อง
- การจัดการ คือ การรับนโยบายมาปฏิบัติจัดทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้
- การจัดการ คือ ศิลปะของการทำงานร่วมกับผู้อื่นให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยนำทรัพยากรทางการบริหารมาช่วย

สรุป การจัดการหรือการบริหารคือ การใช้ทรัพยากรต่างๆ เพื่อให้เกิดผลงานตามวัตถุประสงค์ขององค์การนั่นเอง

เกษม จันทรแก้ว(2543 :12 และ 15) กล่าวถึง การจัดการ หมายถึง การดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพนี้ มีลักษณะและรูปแบบที่มีให้เกิดผลเสียหรือสร้างประสิทธิภาพของสิ่งที่จะดำเนินการนั้นให้ด้อยลงไป คือการดำเนินการที่เป็นไปด้วยความรอบคอบและมีวิสัยทัศน์ที่ดี เปรียบเสมือนต้องเป็นการดำเนินการอย่างสุขุม และมีความละเอียดอ่อนให้เป็นที่ตามวิธีการอนุรักษ์ทั้ง 8 วิธี คือ การใช้ การเก็บกัก การรักษา/ซ่อมแซม การฟื้นฟู การพัฒนา การป้องกัน การสงวน การแบ่งเขต แต่ละวิธีจะมีแนวทางปฏิบัติในการดำเนินการทั้งสิ้น การจัดการนั้นเป็นการประยุกต์วิธีการอนุรักษ์มาดำเนินการด้วยการมีลักษณะและรูปแบบเฉพาะ เพื่อการนำไปสู่การรักษาประสิทธิภาพให้เกิดขึ้น นอกจากนี้ ได้กล่าวถึงนกออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยทั่วไปเข้าใจความหมายของ "การจัดการสิ่งแวดล้อม" คือ การดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ

โดยจะทำอะไรก็ได้ แต่ต้องไม่ให้เกิดอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม กล่าวอย่างง่ายคือการจัดการสิ่งแวดล้อม เป็นการกำหนดกิจกรรมที่จะทำ ซึ่งจะเป็นกิจกรรมใดก็ได้ และกิจกรรมเหล่านั้นต้องไม่ทำให้เกิดอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม เมื่อดำเนินการไปแล้ว สิ่งแวดล้อมอื่นทั้งระบบนั้น ๆ สามารถจะเอื้ออำนวยให้มวลมนุษย์ พืช สัตว์ และสิ่งแวดล้อมอื่นอย่างถาวรต่อไป โดยไม่ขัดสนหรือเป็นปัญหาแต่อย่างใด

Jolly (1976) อ้างใน เกษม จันทรแก้ว (2543 : 16) ได้ให้ความหมาย "การจัดการสิ่งแวดล้อม" คือ ขบวนการดำเนินการตามความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น มีส่วนให้เกิดประโยชน์ตามความต้องการของมนุษย์ขั้นต่ำหรือมากกว่าอนาคต

Winslow and Gubby (1976) อ้างใน เกษม จันทรแก้ว (2543 : 16) ได้ให้ความหมาย "การจัดการสิ่งแวดล้อม" หมายถึง การพิจารณาตรวจสอบทรัพยากรในพื้นที่อย่างดีแล้วตัดสินใจว่า จะทำอะไรที่ต้องการ โดยมีให้เกิดอันตรายมาก จนทำให้สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์อาศัยมีเหลืออยู่น้อยนิดต้องเสียไป และได้พยายามชี้ให้เห็นว่า การจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นลักษณะของแผนงานที่กำหนดขึ้นในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อมวลมนุษย์ และจะต้องไม่ให้ส่งผลกระทบต่อมาสู่สิ่งแวดล้อมนั้น ๆ ด้วย

Dasmann (1976) อ้างใน เกษม จันทรแก้ว (2543 : 17) มิได้ให้ความหมาย "การจัดการสิ่งแวดล้อม" แต่ให้เป็นคำว่า "การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม" แทน ซึ่งถ้าพิจารณาแล้วจะไม่แตกต่างจาก "การจัดการสิ่งแวดล้อม" ดังกล่าว โดยหมายถึง การใช้สิ่งแวดล้อมอย่างสมเหตุสมผล เพื่อจะอำนวยให้ความเป็นอยู่ของมนุษย์มีคุณภาพสูงสุดตลอดไป

จากการศึกษาคำนิยามและความหมายของ "การจัดการสิ่งแวดล้อม" ของนักวิชาการต่างประเทศดังกล่าวนี้ เกษม จันทรแก้ว (2543 : 17 - 19) ได้สรุปสาระสำคัญโดยชี้ให้เห็นว่า การจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นอันหนึ่งอันใดจากข้อความต่อไปนี้

1) การจัดการสิ่งแวดล้อม เป็นคำที่เหมือนกับ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แต่ต่างกันที่ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมนั้นเป็นเหมือนทฤษฎีและหลักการไม่ได้มีแผนงานปฏิบัติ ส่วนการจัดการสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นคำที่มีความหมายในเชิงปฏิบัติได้

2) การจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นขบวนการซึ่งหมายถึงต้องมีขั้นตอนดำเนินงานอย่างมีแบบแผน มิใช่จะทำอะไรก็ได้ กล่าวคือต้องมีจุดเริ่มต้นและลงท้าย ด้วยเหตุนี้การจัดการสิ่งแวดล้อมจึงสามารถยอมรับได้ในทางปฏิบัติ และเป็นไปตามหลักการทางวิทยาศาสตร์ทุกประการ

3) การจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นเสมือนแผนงานในการดำเนินการทางสิ่งแวดล้อม ซึ่งการกำหนดแผนงานนี้จะต้องครอบคลุมนโยบาย มาตรการ แผนงาน และโครงการหรือแผนปฏิบัติ

4) การจัดการสิ่งแวดล้อม เป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในระบบสิ่งแวดล้อม โดยต้องยึดหลักอนุรักษ์วิทยา หรืออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งผู้ใช้จะต้องตระหนักว่าต้องมีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสำหรับมวลมนุษยชาติตลอดไป ทั้งปริมาณที่เพียงพอ คุณภาพเป็นไปตามความต้องการ และเวลาที่ต้องการต้องมีให้ได้ นอกจากนี้ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต้องไม่ให้เกิดผลกระทบสิ่งแวดล้อมทั้งทางตรงและทางอ้อม แต่ถ้าหลีกเลี่ยงไม่ได้ ก็ยอมให้เกิดได้น้อยที่สุด หรือเกิดได้ตามความสามารถของธรรมชาติที่จะช่วยตัวเองได้เท่านั้น ถ้าเกินกว่านี้แล้วก็จะเกิดมลพิษสิ่งแวดล้อมได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งการจัดการสิ่งแวดล้อมคือการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมขั้นแผนการปฏิบัติหรือการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในลักษณะรูปธรรม(การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นลักษณะนามธรรม) กล่าวคือ มีแผนการใช้และการดำเนินการต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างที่กำหนดไว้อย่างมีขั้นตอน

5) การจัดการสิ่งแวดล้อม เป็นแนวทางหนึ่งของนิเวศพัฒนาปฏิบัติ หรือว่าหมายถึง eco - development in action กล่าวคือ การจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นหลักการที่เปิดโอกาสให้มีการใช้ทรัพยากรได้ แต่ต้องไม่ให้คุณค่าทางนิเวศวิทยาสูญเสียไป หมายถึง การนำทรัพยากรมาใช้นั้นต้องอยู่ในวิสัยที่ธรรมชาติจะช่วยธรรมชาติฟอกตัวเอง ฟ้นฟูตัวเองได้ อย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าเกินความสามารถของธรรมชาติแล้ว ปัญหาของเสียมากเกินไปจนกลายเป็นมลพิษสิ่งแวดล้อมก็จะตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

6) การจัดการสิ่งแวดล้อม เป็นทั้งหลักการและแผนปฏิบัติให้ผู้บริหารใช้ ดำเนินงานตั้งแต่เริ่มโครงการ และดำเนินโครงการ ทั้งนี้เป็นเพราะการจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นขบวนการและแผนงานการใช้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม นักบริหารสามารถจะทราบแนวความคิดและแนวดำเนินงานอย่างมีขั้นตอน จึงนำไปตัดสินใจได้

เกษม จันทรแก้ว (2543 : 18 - 19) ได้เรียบเรียงความหมายของ"การจัดการสิ่งแวดล้อม" หมายถึง ขบวนการดำเนินการอย่างมีระบบในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติสนองความต้องการของมนุษย์ โดยไม่มีผลกระทบต่อระบบสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เพื่อการมีใช้ในอนาคตตลอดไป

2.4. ความรู้เกี่ยวกับมูลฝอย

นักวิชาการได้ให้ความหมายของมูลฝอยไว้ต่างกัน ดังต่อไปนี้

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม(2540 ข., 101) กล่าวถึง มูลฝอย คือ ของเหลือทิ้งจากขบวนการผลิตและการใช้สอยของมนุษย์ นอกจากนี้ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2541 : 2) กล่าวถึง ขยะปัจจุบันเรียกมูลฝอยคือของเหลือทิ้งจากขบวนการผลิต จากกิจกรรมอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม พร้อมทั้งกล่าวถึง ระยะเวลาที่ขยะแต่ละชนิดย่อยสลายตามธรรมชาติ ดังนี้

ชนิดของมูลฝอย	ระยะเวลาที่ย่อยสลายตามธรรมชาติ
เศษกระดาษ	2 - 5 เดือน
เปลือกส้ม	6 เดือน
ถ้วยกระดาษเคลือบ	5 ปี
กันกรองบุหรี	12 ปี
รองเท้าหนัง	25 - 40 ปี
กระป๋องอลูมิเนียม	80 - 100 ปี
ถุงพลาสติก	450 ปี
โฟม	ไม่ย่อยสลาย ควรหลีกเลี่ยงการใช้

มีชัย วรสายัณห์ (2535:138) ให้คำนิยาม มูลฝอย หมายถึง บรรดาสิ่งต่างๆ ที่คนไม่ต้องการและทิ้งไป ทั้งนี้ รวมถึงเศษอาหาร เศษผ้า มูลสัตว์ ขากสัตว์ ฝั่ ฝุ่นละออง เศษวัสดุสิ่งของที่เก็บกวาดจากเคหสถาน อาคาร ถนน ตลาด สถานที่เลี้ยงสัตว์ โรงงานอุตสาหกรรมและอื่น ๆ

สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 8 - 10 (2541 , 2 - 1) ศิริกัลยา สุวจิตตานนท์ และคณะ (2541 , 111) ให้ความหมาย"มูลฝอย"เหมือนกันว่า หมายถึง เศษกระดาษ เศษผ้า เศษอาหาร เศษสินค้า ถุงพลาสติก ภาชนะใส่อาหาร ฝั่ มูลสัตว์หรือซากสัตว์ รวมตลอดถึงสิ่งอื่นใดที่เก็บกวาดจากถนน ตลาด ที่เลี้ยงสัตว์ หรือที่อื่น โดยมีแหล่งกำเนิดมูลฝอย คือ มูลฝอยจากบ้านพักอาศัย จากธุรกิจการค้า จากการเกษตร จากการพักผ่อนหย่อนใจ จากโรงพยาบาล จากโรงงานอุตสาหกรรม โดยมีชนิดหรือประเภทของมูลฝอย ได้แก่ มูลฝอยเปียกหรือมูลฝอยสด มูลฝอยแห้ง ฝั่ ฝั่ มูลฝอยจากการกวาดถนน มูลฝอยขนาดใหญ่ ซากรถยนต์หรือยานพาหนะต่าง ๆ มูลฝอยสิ่งก่อสร้างและรื้อถอน มูลฝอยอุตสาหกรรม มูลฝอยเกษตรกรรมและสัตว์เลี้ยงมูลฝอยจากการบำบัดน้ำเสีย มูลฝอยพิเศษที่จะต้องมีการจัดการเป็นพิเศษ

บริษัท โมดัส คอนซัลแทนท์ จำกัด อ่างในจังหวัดพะเยา (2539 , 2 – 1) ทำการศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมให้แก่จังหวัดพะเยา กล่าวไว้ว่า มูลฝอย หมายถึง มูลฝอยในชุมชน จากครัวเรือน สถานประกอบการ สำนักงาน ตลาดสดสถานที่ราชการต่างๆ เป็นต้น และยังให้ความหมายเพิ่มอีกว่า มูลฝอย หมายความว่าของเสียหรือวัสดุเหลือใช้ที่เกิดจากกิจกรรมของมนุษย์ หรือกระบวนการผลิตทางการเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม

กรมควบคุมมลพิษ อ่างใน กรมการปกครอง (2538) ให้ความหมาย "ขยะ" หมายถึง สิ่งที่ไม่มีความหมายหรือประโยชน์ สำหรับการใช้อีกต่อไป และทิ้งออกไป

สำหรับแหล่งกำเนิดของมูลฝอย นั้น นักวิชาการได้เสนอไว้ ดังต่อไปนี้
มีชัย วรสายัณห์ (2535 ,139) กล่าวถึงประเภทมูลฝอย คือ ขยะเปียก ขยะแห้ง
เก้าอี้ ถัง ขากส้วม ขยะที่กวาดจากถนน ขยะจากโรงงาน ขยะจากการกสิกรรม ขยะจากกิจกรรมอื่น ๆ

ในส่วนเกี่ยวกับการกำจัดมูลฝอยนั้น กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2540 ง , 103 – 105) เสนอการกำจัดมูลฝอย ได้แก่ การกองไว้ให้เน่าเปื่อย การฝังกลบ การเผา การนำมูลฝอยมาใช้ประโยชน์ และเน้นให้ประชาชนป้องกันและแก้ไขปัญหามูลฝอยด้วยการมีส่วนร่วมในการจัดการโดยวิธีการ ดังนี้

(1) ก่อนทิ้งขยะลงถังรองมูลฝอย ควรหยุดคิดว่า "เราสามารถลดปริมาณขยะและนำกลับมาใช้ประโยชน์ได้หรือไม่" โดยใช้แนวคิด 5 ข้อ หรือ 5 R ได้แก่

R 1 – REUSE การใช้ใหม่ ใช้ซ้ำ

R 2 – REPAIR การซ่อมแซมให้ใหม่

R 3 – RECYCLE การแปรรูปกลับมาใช้ใหม่

R 4 – REJECT การหลีกเลี่ยงใช้มูลฝอยหรือของเสียอันตราย

R 5 - REDUCE การลด ไม่ใช้สิ่งของที่ทำให้เกิดของเสีย

(2) ควรมีถังแยกขยะประจำบ้าน

(3) แนะนำคนอื่นให้รักษาความสะอาด

(4) กำจัดขยะเอง ไม่ควรกองทิ้ง ไม่เผากลางแจ้ง แต่ฝังในดิน

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2541 , 4) เสนอวิธีดำเนินงานในการจัดการมูลฝอยว่า มีหลายขั้นตอน ที่สำคัญคือ การเก็บรวบรวม การขนส่ง การแปรสภาพ การกำจัดหรือทำลาย นอกจากนี้ ได้เสนอว่าการกำจัดมูลฝอยทำได้หลายรูปแบบ เช่น นำไปกองทิ้งบนดิน ทิ้งลงทะเล นำ

ไปเลี้ยงสุกร หมักทำปุ๋ย เฝากลางแจ้ง เฝาในเตาเผา การฝังกลบที่ถูกสุขลักษณะ ฯลฯ โดยวิธี
กำจัดมูลฝอยที่เชื่อถือได้ว่า ถูกสุขลักษณะนั้นควรจะมีลักษณะ ดังต่อไปนี้

- (1) ไม่ทำให้เป็นแหล่งอาหารและแหล่งเพาะพันธุ์ของสัตว์และแมลงนำโรค
- (2) ไม่ทำให้เกิดการปนเปื้อนแก่แหล่งน้ำ
- (3) ไม่ทำให้เกิดมลพิษต่อสภาพแวดล้อม
- (4) ไม่ทำให้เป็นเหตุแห่งความรำคาญ
- (5) ไม่ทำให้เสื่อมเสียแก่ทัศนียภาพ

สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 8 - 10 (2541, 10 - 11) ได้เสนอการแก้ไขปัญหามูลฝอย

ดังนี้

1. การแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยใช้ชุมชนแก้ไขปัญห การสร้างความตระหนัก

โดยใช้หลัก 5 R

2. การใช้สิ่งของที่เป็นขยะย่อยสลายง่ายตามธรรมชาติ
3. การแยกขยะ

ศิริกัลยา สุวจิตตานนท์ และคณะ (2541 , 129 - 130) เสนอการบำบัดและกำจัด
มูลฝอย ได้แก่ การกองทิ้งกลางแจ้ง การเลี้ยงสัตว์ การนำไปทิ้งทะเล การหมักทำปุ๋ย การเผาในเตา
เผา การฝังกลบแบบถูกหลักสุขาภิบาล

บริษัท แมคโคร คอนซัลแตนท์ จำกัด อ่างในจังหวัดพะเยา (2539 , 2 - 1) ได้เสนอวิธี
การกำจัดมูลฝอยที่ถูกหลักวิชาการ มี 3 วิธี คือ วิธีหมักทำปุ๋ย วิธีเผาในเตา วิธีฝังกลบอย่างถูกหลัก
สุขาภิบาล

2.5 ความรู้เกี่ยวกับ "สิ่งแวดล้อม"

นักวิชาการสิ่งแวดล้อมได้ให้ความหมาย " สิ่งแวดล้อม " ไว้มากมาย แต่สิ่งแวดล้อม
เป็นเรื่องกว้างขวาง ทำให้คำจำกัดความแตกต่างกันไปบ้าง ดังต่อไปนี้

มีชัย วรสายัณห์ (2535 : 1) กล่าวถึง "สิ่งแวดล้อม" หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่
อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ อากาศ ภูเขา
ฯลฯ และที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ถนน สะพาน โรงงานอุตสาหกรรม ฯลฯ ทั้งที่มองเห็นและ
ไม่สามารถมองเห็นได้ เช่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ ฯลฯ

กรมการปกครอง (2538 : 3) ให้คำจำกัดความ "สิ่งแวดล้อม" หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเราทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือมนุษย์สร้างขึ้น นับตั้งแต่ คน สัตว์ ดิน น้ำ ต้นไม้ ภูเขา ตลอดจนอาคารบ้านเรือน สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์มาก ทั้งในด้านการดำเนินชีวิตและด้านพฤติกรรมต่าง ๆ

วิจิตร บุญยะโทตระ (2538 : 17) ให้ความหมาย "สิ่งแวดล้อม"ว่า มีทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต เกิดจากการกระทำของมนุษย์หรือมีอยู่ตามธรรมชาติ เช่น อากาศ ดิน หิน แร่ธาตุ น้ำ ห้วย หนอง คลอง บึง ทะเล มหาสมุทร พืชพรรณ สัตว์ ภาชนะเครื่องใช้ต่างๆ ฯลฯ สิ่งแวดล้อมดังกล่าวจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ โดยเฉพาะมนุษย์เป็นตัวการสำคัญยิ่งที่ทำให้สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงทั้งในทางเสริมสร้างและทำลาย

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 (2537 ก. : 1) ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 4 "สิ่งแวดล้อม" หมายความว่า สิ่งต่าง ๆ ที่มีลักษณะทางกายภาพและชีวภาพที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์ได้ทำขึ้น

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม(2540 ค. : 13) ได้สรุปความหมาย "สิ่งแวดล้อม" ว่า คือทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งที่เป็นรูปธรรมจับต้องและมองเห็นได้และนามธรรม (วัฒนธรรม แบบแผนประเพณี ความเชื่อ) มีอิทธิพลเกี่ยวข้องถึงกันเป็นปัจจัยในการเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ผลกระทบจากปัจจัยหนึ่งจะมีส่วนเสริมสร้างหรือทำลายอีกส่วนหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงมิได้สิ่งแวดล้อมเป็นวงจรและวัฏจักรที่เกี่ยวข้องกันไปทั้งระบบ

นักวิชาการหลายคนได้จัดประเภทของสิ่งแวดล้อม ไว้ดังต่อไปนี้

มีชัย วรสายัณห์ (2535 : 1) ได้แบ่งประเภทสิ่งแวดล้อมออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ อากาศ แสงแดด ป่าไม้ สัตว์ ฯลฯ สิ่งแวดล้อมดังกล่าวสามารถแบ่งได้ออกเป็น สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติเป็นสิ่งมีชีวิต และเป็นสิ่งไม่มีชีวิต

2. สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ จับต้องมองเห็นได้ เช่น รถยนต์ อาคารฯลฯ หรือไม่สามารถมองเห็นได้ เช่น วัฒนธรรม ประเพณี ฯลฯ สิ่งแวดล้อมดังกล่าวอาจแบ่งย่อย เป็นสิ่งแวดล้อมทางกายภาพหรือสิ่งแวดล้อมที่เป็นรูปธรรม สิ่งแวดล้อมทางสังคม หรือสิ่งแวดล้อมที่เป็นนามธรรม

กรมการปกครอง (2538 : 3-4) ได้แบ่งสิ่งแวดล้อมเป็น 2 ประเภท คือ

1. สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ คือ สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นมาเองตามธรรมชาติ แบ่งเป็น 2 ชนิด คือ

1.1 ไม่มีชีวิต ทั้งที่มองเห็นสัมผัสได้ และมองไม่เห็นสัมผัสไม่ได้ เช่น อากาศ พลังงาน แร่ธาตุ ฯลฯ

1.2 สิ่งมีชีวิต เช่น คน สัตว์ สิ่งมีชีวิตต่าง ๆ

2. สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นหรือมีโดยการกระทำของมนุษย์ทั้งที่มีตัวตนและไม่มีตัวตน เช่น บ้านเรือน ความเชื่อ ลัทธิศาสนา ฯลฯ

วิจิตร บุญยะโทตระ (2538 : 19 - 20) ได้แบ่งสิ่งแวดล้อมเป็น 2 ประเภท คือ

1. สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

2. สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม หรือสิ่งแวดล้อมประดิษฐ์ หรือมนุษย์เสริมสร้าง

กำหนดขึ้น

นอกจากนี้กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม(2540 ค. : 13) ได้แยกลักษณะสิ่งแวดล้อมเป็น 2 ส่วน คือ

1. สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ

2. สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น

2.6 ความหมายของ "เด็ก" และ "เยาวชน"

พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 บัญญัติไว้ว่า "เยาวชน" หมายถึง บุคคลที่มีอายุเกิน 14 ปีบริบูรณ์แต่ยังไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์ แต่ไม่ได้หมายถึงบุคคลที่บรรลุนิติภาวะด้วยการสมรส (สุพัตรา สุภาพ 2522 : 53)

กองการพัฒนาเยาวชน กรมการพัฒนาชุมชน (2527 : 1) ได้รวบรวมความหมายของเยาวชนไว้ ดังนี้

1. พระราชบัญญัติส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2521 ได้กำหนดว่า "เยาวชน" หมายถึงบุคคลซึ่งมีอายุไม่เกิน 25 ปี

2. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) ได้นิยามว่า "เยาวชน" หมายถึงบุคคลที่มีอายุระหว่าง 15-25 ปี

3. องค์การสหประชาชาติได้กำหนดอายุ "เยาวชน" เพื่อประโยชน์ทางสถิติในโอกาสปีเยาวชนสากล พ.ศ. 2528 ไว้ว่า เป็นบุคคลระหว่าง 15-25 ปี

จาตุรนต์ วรรณนวล (2537 : 1) ได้กล่าวถึงพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2534 บัญญัติว่า "เด็ก" หมายความว่า บุคคลอายุเกินเจ็ดปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่เกินสิบสี่ปีบริบูรณ์ "เยาวชน" หมายความว่า บุคคลอายุเกินสิบสี่ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่เกินสิบแปดปีบริบูรณ์

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. 1990 ได้ให้คำจำกัดความว่า "เด็ก" หมายถึง มนุษย์ทุกคนที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี เว้นแต่ว่ากฎหมายที่มีผลบังคับใช้ต่อเด็กได้กำหนดอายุของการบรรลุนิติภาวะของการเป็นผู้ใหญ่ไว้ต่ำกว่านั้น

วิมลศิริ ชำนาญเวช (2537 : 2) กล่าวถึง"เยาวชน" ว่า กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เรียกว่า "ผู้เยาว์" บุคคลที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ คนจะบรรลุนิติภาวะได้ 2 วิธี คือ

1. เมื่อมีอายุ 20 ปีบริบูรณ์
2. เมื่อจดทะเบียนสมรสโดยถูกต้องตามกฎหมาย

ชนิดา รัชทรัพย์เมือง (2528 : 13) กล่าวถึงความหมายของเด็กและเยาวชน โดยอาศัยการแบ่งตามเกณฑ์อายุปฏิทินตามหลักสากลว่า "เด็ก"หมายถึง ผู้ที่มีอายุระหว่าง 0 - 14 ปี และ "เยาวชน" หมายถึง ผู้มีอายุระหว่าง 15 - 25 ปี ในกรณีนี้ถ้ากล่าวถึงกลุ่มอายุ 0 - 25 ปี จะใช้คำว่า เด็กและเยาวชนควบคู่กันไป นอกจากนี้ยังมีเกณฑ์และแนวคิดในการแบ่งเด็กและเยาวชนในแง่มุมต่าง ๆ เช่น

- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2521 มาตรา 26 ระบุเกี่ยวกับการสนับสนุนและส่งเสริมพัฒนาเยาวชนแห่งชาติ โดยถือว่า เยาวชน คือ ผู้มีอายุไม่เกิน 25 ปี ทั้งนี้รวมเอา กลุ่มเด็กตามหลักสากลไว้เป็นกลุ่มเยาวชนด้วย

- กฎหมายอาญาเพียงแต่กำหนดว่า ถ้าอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ก็ถือว่าเป็น"ผู้ใหญ่" ในกลุ่มอายุต่ำกว่า 20 ปี ได้แบ่งกลุ่มบุคคลผู้ต้องหว่ากระทำความผิดออกเป็น 4 กลุ่ม โดยใช้อายุเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาบทลงโทษ คือ อายุไม่เกิน 7 ปี อายุกว่า 7 ปี ถึง 14 ปี อายุมากกว่า 14 ปี ถึง 17 ปี และอายุมากกว่า 17 ปี ถึง 20 ปี

- ประกาศคณะปฏิวัติฉบับ 294 พ.ศ.2515 กล่าวว่า "เด็ก"หมายถึง ผู้ซึ่งมีอายุไม่ครบสิบแปดปีบริบูรณ์และยังไม่บรรลุนิติภาวะด้วยการสมรส

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2530 (ราชบัณฑิตยสถาน 2531: 308) ให้นิยามคำว่า "เด็ก" คือ คนที่มีอายุยังน้อย ผู้เยาว์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ผู้ซึ่งอายุ ไม่ครบสิบแปดปีบริบูรณ์และยังไม่บรรลุนิติภาวะด้วยการสมรส บุคคลอายุเกินเจ็ดปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่เกินสิบสี่ปีบริบูรณ์ บุคคลที่มีอายุแต่สิบห้าปีลงมา ยังเล็ก อ่อนวัยกว่า ในคำว่า เด็กกว่า

กระทรวงมหาดไทย (2536 : 3 - 4) ได้กล่าวถึงกฎหมายหลายฉบับที่ได้กำหนด ขอบเขตของการเป็นเด็กและเยาวชนไว้แตกต่างกัน โดยใช้เกณฑ์อายุเป็นตัวกำหนด ได้แก่

1. ประกาศกระทรวงมหาดไทย ฉบับที่ 12 เรื่อง การคุ้มครองแรงงาน ลงวันที่ 18 มกราคม 2533 ห้ามมิให้นายจ้างรับเด็กอายุต่ำกว่า 13 ปีบริบูรณ์ เป็นลูกจ้าง
2. พระราชบัญญัติการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม พ.ศ.2522 ให้คำนิยาม "เด็ก" หมายถึง ผู้เยาว์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
3. พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชน และครอบครัว พ.ศ.2534 ให้คำนิยาม "เด็ก" หมายถึง บุคคลอายุเกิน 7 ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่เกิน 14 ปีบริบูรณ์ และ "เยาวชน" หมายถึง บุคคลอายุเกิน 14 ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์
4. พระราชบัญญัติส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ.2521 กำหนดให้ เยาวชน หมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุไม่เกินยี่สิบห้าปี

สำหรับคุณลักษณะของเด็กและเยาวชนไทยที่พึงประสงค์ มีผู้นำเสนอไว้ ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ (2541 : 1) ได้ เสนอในบทนำแผนปฏิบัติการพัฒนาเด็กและเยาวชนประจำปี 2541 และ 2542 เกี่ยวกับคุณลักษณะ ของเด็กไทยที่พึงประสงค์ว่า ภายในสิ้นแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน ในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) จะเพิ่มศักยภาพและสร้างความเสมอภาคทาง โอกาสให้กับเด็กและเยาวชน เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับบุคคลที่มีคุณค่าอยู่ในสังคมอนาคตได้ อย่างมีความสุข โดยมีลักษณะที่พึงประสงค์ ดังนี้

1. มีสายใยผูกพันกับสมาชิกในครอบครัว
2. มีสุขภาพดีทั้งร่างกายและจิตใจ เจริญเติบโตสมวัย มีบุคลิกภาพที่เหมาะสม มั่นคง มีความเคารพและภาคภูมิใจในตนเอง
3. มีวัฒนธรรมที่ดีงาม เข้าใจหลักการที่ถูกต้องของศาสนา สาระแก่นแท้ของ ชีวิต และคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น

4. มีความสามารถในการสื่อสารมากกว่าหนึ่งภาษา รู้จักใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และเข้าใจถึงสาระประโยชน์เพื่อนำมาประยุกต์อย่างกลมกลืนกับวัฒนธรรมไทย
5. เลื่อมใสในการปกครองระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีวินัย มีเหตุผล และพร้อมที่จะเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม
6. เข้าใจสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน และการทำงาน รวมทั้งเคารพสิทธิของผู้อื่น
7. รู้จักคิดไม่มุงงาย และรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อการพึ่งตนเอง ตลอดจนเห็นคุณค่าของพลังงาน และการประหยัดพลังงานทุกประเภท
8. มีการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย เป็นผู้ผลิตที่รับผิดชอบต่อสังคม รู้จักสร้างงาน และอาชีพอิสระที่มีระบบจัดการที่ดี
9. รับผิดชอบในการรักษาและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ
- 10 รู้จักปรับเปลี่ยนแนวคิด และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

สำหรับสิทธิเด็กและเยาวชน นั้นมีผู้นำเสนอไว้หลายแห่ง สรุปได้ ดังนี้

กมลินทร์ พิณจิวาดล (2537 : 2) กล่าวถึงสิทธิเด็กที่อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. 1990 บัญญัติให้การคุ้มครองไว้ 4 ประเภทยิ่ง ๆ ได้แก่

1. สิทธิในการดำรงชีวิต หรือสิทธิพื้นฐานทั่ว ๆ ไปของเด็ก เช่น สิทธิในการมีชีวิตอยู่ สิทธิที่จะมีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่พอดี ฯลฯ
2. สิทธิในการได้รับการปกป้องคุ้มครองจากการถูกเอาเปรียบทางเพศ หรือถูกทำร้ายรังแกทางเพศ จากการถูกใช้อย่างเอาเปรียบไม่ว่าในลักษณะใด ฯลฯ
3. สิทธิที่จะได้รับการพัฒนา เช่น สิทธิที่จะได้รับการศึกษา สิทธิที่จะได้รับการพักผ่อนหย่อนใจ และการทำกิจกรรมต่าง ฯลฯ
4. สิทธิในการมีส่วนร่วม เช่น สิทธิในการแสดงออกและการแสวงหา สิทธิในการสมาคมและชุมนุมอย่างสงบ ฯลฯ

กองการพัฒนาเยาวชน กรมการพัฒนาชุมชน (2531 : 3 - 6) ได้เน้นปรัชญาการทำงานกับเยาวชน ดังนี้

เยาวชน	มิใช่ <u>ปัญหา</u> ที่ต้องแก้ไข
	มิใช่ <u>ภาระ</u> ที่ต้องทนแบก
	มิใช่ <u>โรคภัย</u> ที่ต้องไข้

แต่เยาวชน เป็น ความหวัง ของชีวิตใหม่ที่ต้องดีกว่าเก่า
 เป็น ความหวัง ที่ต้องจรรโลงสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้น
 เพราะเยาวชน คือ อนาคตของชาติ

ดังนั้น เยาวชนทุกคนจะสามารถช่วยพัฒนาประเทศได้ ดังนี้

- 1) การช่วยเหลือตนเอง ต้องพึ่งตนเองได้ไม่เป็นภาระของผู้อื่น หรือสร้างปัญหา
 ก่อความยุ่งยากให้กับผู้อื่น บังคับตนเองได้
- 2) การช่วยเหลือครอบครัว ช่วยพ่อแม่ทำงานภายในครอบครัว และช่วยงาน
 ญาติพี่น้องด้วยกำลังกาย กำลังความคิด ทำให้ทุกคนเห็นเยาวชนเป็นคนมีคุณภาพและมีประโยชน์
- 3) การช่วยเหลือหมู่บ้าน ตำบล ในฐานะเป็นสมาชิกคนหนึ่งของหมู่บ้าน ชุมชน
 และ ตำบล เยาวชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาให้ดีขึ้น
- 4) การช่วยเหลือเป็นหูเป็นตาให้แก่ประเทศชาติ มีความหวังดีต่อประเทศชาติ ช่วย
 เหลือเป็นหูเป็นตาให้ชาติ แจ้งข่าวสารให้เจ้าหน้าที่รับทราบและแก้ไขปัญหาได้

กระทรวงมหาดไทย (2536 : 1 – 2) ได้กล่าวถึงความสำคัญของเด็กและเยาวชน
 ดังนี้

- 1) เด็กและเยาวชนเป็น "ความหวัง" ของสังคม เป็นความก้าวหน้า และการเปลี่ยนแปลง
 แปลงของสังคม
- 2) เด็กและเยาวชนเป็น "กลไก" ในการพัฒนา เป็นส่วนประกอบพื้นฐานที่สำคัญ ซึ่ง
 จะเปลี่ยนแปลงสังคมไปในทิศทางอันพึงประสงค์
- 3) เด็กและเยาวชนเป็น "แรงงานแฝง" เป็นพลังที่ยังไม่ได้นำออกมาใช้ให้เกิด
 ประโยชน์เต็มที่

เมื่อเด็กและเยาวชนได้อาศัยอยู่ในชุมชนและหมู่บ้านต่าง ๆ ท่ามกลางการขยายตัวของ
 ของชุมชนทั้งในเขตเมือง ชนบท และในเขตป่า ที่เป็นไปโดยไม่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ ทรัพยากร
 ธรรมชาติและบริการขั้นพื้นฐาน จนส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมชุมชน ซึ่งมีทั้งการแพร่กระจาย
 ของของเสีย ภาวะมลพิษ สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม พื้นที่สีเขียวลดลง และปัญหาทรัพยากรธรรมชาติ
 ชุมชนลดลง ซึ่งล้วนส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน แต่ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่ให้
 ความร่วมมือในการรักษาสุขภาพแวดล้อมชุมชน ดังนั้น การให้การศึกษาและประชาสัมพันธ์เพื่อให้
 เยาวชนมีบทบาทสำคัญในการพิทักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงมีความ
 สำคัญต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาด้านพฤติกรรมของมนุษย์ที่มีผลกระทบต่อภาวะเกิด

ปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยจะทำให้ประชาชน เยาวชน กลุ่มบุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ได้ตระหนักมีทักษะ และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และรักษาสภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตลอดไป

2.7 ทฤษฎีบทบาท

E.Jone และ H.Gerard (1974) อ้างใน บุญเดิม พันรอบ (2519 : 103 – 104) ได้แสดงให้เห็นว่า บทบาทเป็นแนวคิดของบุคคลที่แสดงออก กล่าวคือ บุคคลรับรู้บทบาทอย่างไรก็จะแสดงออกตามที่สามารถประเมินได้ว่า ต้องการปฏิบัติอย่างไร หรืออีกทัศนะหนึ่งคือ แนวคิดและการกระทำของบุคคลที่กระทำตามแบบแผนทางสังคมโดยทั่วไป บทบาทมี 2 ชนิด คือ บทบาทที่คาดหวัง และบทบาทที่เป็นจริง

1. บทบาทที่คาดหวัง เป็นบทบาทที่สมาชิกในองค์การของสังคมต้องแสดงออกบทบาทอย่างใดอย่างหนึ่งตามความคาดหวังขององค์การ สมาชิกคนอื่นมักจะเฝ้ามอง คาดหวังการแสดงบทบาทของบุคคลนั้นอยู่ การแสดงบทบาทนั้นมีบรรทัดฐาน ประเพณีวัฒนธรรม และเป้าหมายขององค์การควบคุมอยู่ว่า บุคคลแสดงบทบาทตามความต้องการขององค์การหรือไม่ ถ้าหากว่าบทบาทที่แสดงออกมาเป็นไปตามที่คาดหวัง ก็จะเกิดความพึงพอใจ แต่ถ้าบทบาทที่แสดงออกไม่เป็นไปตามความคาดหวัง ก็อาจจะทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นได้

2. บทบาทที่เป็นจริง อาจจะเหมือนหรือแตกต่างกับบทบาทที่คาดหวังก็ได้ ผู้แสดงบทบาทอาจจะแสดงได้ตามความต้องการขององค์การและของเพื่อนสมาชิกในองค์การหรือไม่ก็ได้

ประสาน ตั้งสิริบุตร (2542 : 3) ได้นำเสนอเกี่ยวกับบทบาทว่า หมายถึง การแสดงพฤติกรรมตามสิทธิและหน้าที่ตามสถานภาพนั้น บทบาทมีผลกระทบเมื่อต้องการสื่อสัมพันธ์กับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง นักสังคมวิทยามีความเห็นว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายนอกตัวหรือเป็นสภาพแวดล้อมของบุคคล ในทัศนะนี้บทบาทจึงเป็นส่วนหนึ่งของบรรทัดฐานที่สมาชิกจะต้องยึดถือร่วมกัน และบุคคลจะต้องแสดงบทบาทตามความคาดหวังของสังคมที่กำหนดไว้แน่ชัดแล้ว เช่น ผู้ชายจะต้องแสดงพฤติกรรมตามความคาดหวังของสังคมแตกต่างกับผู้หญิง

ทัศนาศา บุญทอง (2524 : 94) กล่าวว่า บทบาท หมายถึง พฤติกรรมปฏิบัติหรือหน้าที่ที่บุคคลพึงกระทำเมื่อเข้าครอบครองตำแหน่งนั้นโดยพฤติกรรมหรือหน้าที่นั้น ต้องมีความสอดคล้องกับความคาดหวังของคนส่วนใหญ่หรือของสังคม

Monet และ Evan (1988) อ้างใน เสาวนีย์ พันธุ์พัฒนกุล (2537 : 20) บทบาท คือ กลุ่มของความคาดหวังจากตนเองและผู้อื่น ซึ่งขึ้นกับความสามารถในการรับรู้และการกระทำของ

บุคคลโดยแรงจูงใจ วัฒนธรรม พื้นฐานเดิม และการให้คุณค่าของกลุ่มเดียวกัน อาจมีอิทธิพลต่อบทบาทด้วย และในทางกลับกัน สุขภาพอนามัย คุณค่า และการศึกษา ก็มีอิทธิพลต่อการรับรู้เช่นกัน แสดงว่า บทบาทนั้นขึ้นอยู่กับ การรับรู้และการปฏิบัติ

Nye (1981) อ้างใน รุจา ภูโพนุลย์ (2534) ได้กล่าวถึงความหมายของ "บทบาท" ว่า กลุ่มของพฤติกรรมที่แสดงออกตามบรรทัดฐาน และตามความคาดหวังของสังคม ตามสถานภาพของบุคคลนั้น ๆ ตำแหน่งหรือสถานภาพทางสังคมของบุคคล เป็นตัวกำหนดบทบาทหรือพฤติกรรมที่บุคคลจะแสดงออกตามบทบาท บุคคลแต่ละคนมีการแสดงออกตามบทบาทต่าง ๆ ในขณะเดียวกัน บุคคลคนเดียวอาจแสดงได้หลายบทบาท

Friedman, 1980 ; Hardy and Hardy, 1988 อ้างใน รุจา ภูโพนุลย์ (2534 : 78 – 81) ได้กล่าวถึงคำนิยามที่เกี่ยวข้องกับ "บทบาท" ดังนี้

1. พฤติกรรมบทบาทหรือการแสดงบทบาท หมายถึง สิ่งที่บุคคลแสดงตามบทบาทที่สังคมคาดหวังไว้ พฤติกรรมหรือการแสดงบทบาทนี้ เป็นผลจากการที่บุคคลได้รับอิทธิพลจากสังคมแวดล้อมที่จะหล่อหลอมพฤติกรรมตามที่สังคมต้องการ ซึ่งกระบวนการที่ทำให้เกิดการแสดงบทบาทที่เหมาะสมเกิดขึ้นได้ทั้งในสังคม ครอบครัว และชุมชน เป็นการที่บุคคลที่ถูกหล่อหลอมพฤติกรรมได้เห็นแบบอย่างบทบาทแล้ว เกิดการยอมรับและอยากทำตาม ทั้งด้านบุคลิกภาพ ทัศนคติ การแสดงออกทางอารมณ์ และความสนใจ

2. ผู้ครองบทบาท หมายถึง บุคคลที่เป็นผู้ถือตำแหน่งของบทบาท ตามโครงสร้างของสังคม เช่น สตรีผู้เป็นมารดาจะเป็นผู้ครองบทบาทเกี่ยวกับการดูแลครอบครัวด้านการจัดหาอาหาร การเลี้ยงดูบุตร การดูแลความสะอาดบ้านเรือน ในปัจจุบันรวมถึงการหาเลี้ยงครอบครัวร่วมกับสามี

3. บทบาทที่คาดหวัง หมายถึง บรรทัดฐานที่สังคมกำหนดไว้ว่า ผู้ที่อยู่ในตำแหน่งนั้น ๆ ควรมีบทบาทอย่างไร

4. คู่บทบาท หมายถึง บุคคลที่มีบทบาทตรงข้ามกับผู้ครองบทบาท โดยแต่ละฝ่ายต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เช่น คู่สามีภรรยาต่างเป็นคู่บทบาทของกันและกันบิดามารดาและบุตรเป็นคู่บทบาทของกันและกัน แต่คำว่า "คู่บทบาท" อาจนำมาใช้ระหว่างบทบาทเดียวกันได้ เช่น พยาบาล 2 คน อาจเป็นคู่บทบาทของกันและกันได้

5. ความสามารถในการแสดงบทบาท หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่จะแสดงบทบาทตนได้อย่างเหมาะสมตามความคาดหวังของสังคม ผู้ครองบทบาทและคู่บทบาทที่

สังคมคาดหวังว่า ทั้งคู่จะปฏิบัติต่อกันอย่างไร มีการแสดงพฤติกรรมตอบสนองกันและกัน ซึ่งจะมี
ความสามารถในการแสดงบทบาทเท่าใด

2.8 บทบาทของประชาชนในการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม

ในเรื่องเกี่ยวกับบทบาทนั้น นักเรียนกลุ่มตัวอย่างแต่ละคนมีฐานะเป็นประชาชนคน
หนึ่ง จะต้องมียุทธศาสตร์ในการพิทักษ์สิ่งแวดล้อมตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ดัง
ตัวอย่างที่มีผู้นำเสนอเกี่ยวกับบทบาทของประชาชนในการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม ดังนี้

วีรวัดณ์ ปภุสสรโร และ วัฒน ทาบึงกาฬ (2541 : 4 - 8) กล่าวถึงรัฐธรรมนูญและ
กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมและบทบาทของประชาชนในการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม มี
สาระสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม สรุปได้ดังนี้

1. สิทธิเสรีภาพของบุคคล ประชาชนและหมู่คณะ

1.1 เสรีภาพของบุคคลในการรวมกันเป็นหมู่คณะ

มาตรา 45 บัญญัติว่า " บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม
สหพันธ์ สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร องค์การเอกชน หรือหมู่คณะอื่น

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจ
ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อคุ้มครองประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน เพื่อรักษาความ
สงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน เพื่อมิให้มีการผูกขาดตัดตอนในทางเศรษฐกิจ"

1.2 สิทธิของชุมชนท้องถิ่นในการพิทักษ์รักษาและมีส่วนร่วมในการจัดการ

สิ่งแวดล้อม

มาตรา 6 บัญญัติว่า " บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมี
สิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดี ของท้องถิ่นและ
ของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการกิจการบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ
อย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ"

1.3 สิทธิของบุคคลในการมีชีวิตท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพ และมีส่วน
ร่วมกับรัฐและเอกชนในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของชาติ

มาตรา 56 บัญญัติว่า " สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุม
ชนในการบำรุงรักษาและการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีว
ภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างปกติ

และต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพหรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ตามกฎหมายบัญญัติ

การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม รวมทั้งได้ให้องค์กรอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม และผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม ให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการดังกล่าว ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

สิทธิบุคคลที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐ เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามที่บัญญัติในกฎหมายวรรคหนึ่ง และวรรคสอง ย่อมได้รับความคุ้มครอง"

1.4 สิทธิของบุคคลหรือชุมชนท้องถิ่นในการได้รับข้อมูลข่าวสาร ก่อนการอนุญาต หรือดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

มาตรา 59 บัญญัติว่า "บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยราชการหรือหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่นก่อนการอนุญาตหรือการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือมีส่วนได้เสียอันสำคัญอื่นใดเกี่ยวกับตนหรือชุมชนท้องถิ่น ทั้งนี้ ตามกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่กฎหมายบัญญัติ"

2. หน้าที่ของรัฐในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

หน้าที่ของรัฐในการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

มาตรา 79 บัญญัติว่า " รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวน บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลรวมทั้งมีส่วนร่วมในการส่งเสริมบำรุงรักษาและคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อม ตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนควบคุมและกำจัดภาวะมลพิษมีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และคุณภาพชีวิตของประชาชน"

3. หน้าที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมของประชาชน

แก้วสรร อติโพธิ (2541 : 22) กล่าวถึง มนุษย์ทุกคนมีหน้าที่พื้นฐานที่จะต้องคุ้มครองรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้น เพื่อรองรับย้ำเตือนให้เห็นถึงหน้าที่พื้นฐานของชนชาวไทยที่มีต่อการดำรงอยู่ของแผ่นดิน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 จึงได้บัญญัติไว้ใน

มาตรา 69 ว่า

"บุคคลมีหน้าที่ป้องกันประเทศ รั้งราชการทหาร เสียภาษีอากร ช่วยเหลือราชการ ศึกษาศึกษาอบรม พื้ทักษ์ ปกป้อง และสืบสานวัฒนธรรมของชาติแลภูมิปัญญาท้องถิ่น และอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ"

ในการที่บุคคลจะใช้แรงจูงใจเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการแสดงบทบาท โดยเฉพาะบทบาทในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น กลุ่มบุคคลที่ควรจะได้มีโอกาส และมีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ อย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน ได้แก่ เด็กและเยาวชน

2.9 ผลการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาวิจัย นั้น จรรยา เศรษฐบุตร และคณะ (2541 : 17) ได้นำเสนอการ ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับระดับพฤติกรรม การส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พฤติกรรมการประหยัดพลังงาน การรักษาความสะอาด พบว่า นักเรียนหญิงมีพฤติกรรม การอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม ประหยัดพลังงาน และรักษาความสะอาด มากกว่านักเรียนชาย (อมรรัตน์ วิจิตรศิริกุล . 2543 ; สุวรรณีย์ ยูชาติ . 2532 ; จินตนา ศรีบุญกุล . 2535 อ้างในจรรยา เศรษฐบุตร และคณะ(2541) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของสุวลัย อารังค์สกุลศิริ(2537)อ้างในจรรยา เศรษฐบุตร และคณะ(2541) ซึ่งอาจเนื่องจากเพศหญิงได้รับการอบรมเลี้ยงดูเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด มีการคาดหวังและฝึกอบรมให้ มีความประพฤติเรียบร้อย มีระเบียบวินัยในตนเอง เคารพกฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ

นอกจากนี้ จรรยา เศรษฐบุตร และคณะ (2541 : 152) ได้นำเสนอรายงานการ สสำรวจสถานะเยาวชนไทยว่า เยาวชนทั้งในเมืองและชนบทกว่าครึ่งหนึ่งไม่ได้เคร่งครัดในเรื่องการทิ้ง ขยะทิ้งที่มีการรณรงค์ให้ทิ้งขยะเป็นที่ เป็นทาง พฤติกรรมในการทิ้งขยะในที่สาธารณะเป็นประจำ มีถึงร้อยละ 9 สำหรับเยาวชนในเมือง ร้อยละ 12 สำหรับเยาวชนในชนบท ผู้ที่ชิมซาบว่า ไม่ ควรทิ้งขยะในที่สาธารณะมีประมาณร้อยละ 31 – 32 ซึ่งไม่ค่อยมีความแตกต่างกันระหว่างเยาวชนใน เขตเมืองและชนบท ส่วนพฤติกรรม การนำของที่ใช้แล้วมาหมุนเวียนใช้อีกเป็นประจำ หรือชบวนการ Recycle พบมากในเยาวชนในเมือง ร้อยละ 63.0 พบในเยาวชนในชนบทน้อยกว่า ร้อยละ 49.5 และเยาวชนในชนบทไม่เคยทำชบวนการ Recycle นั้น มีมากกว่าเยาวชนในเมือง ร้อยละ 13.4 ต่อ ร้อยละ 9.4 ส่วนการแยกขยะก่อนนำไปทิ้ง ซึ่งแสดงถึงความต้องการให้ขยะได้ถูกนำไปใช้ประโยชน์

อีก ไม่ว่าจะเป็นการ Reuse หรือ Recycle หรือการไปทำเป็นปุ๋ย ความคิดในเรื่องนี้ยังมีผู้ปฏิบัติใน ส่วนน้อย อาจเป็นเพราะการรณรงค์เรื่องแยกขยะเพิ่งจะมีไม่นาน และเยาวชนเองอาจไม่ได้รับการ ถ่ายทอดแนวคิดเรื่องการแยกขยะจากครอบครัวของตน จึงพบว่า มีผู้แยกขยะเป็นประจำเพียงร้อยละ 15.9 ในเขตเมือง และร้อยละ 23.1 ในเขตชนบท นอกจากนี้พบผู้ที่ไม่เคยแยกขยะเลยมีถึงร้อยละ 44.1 ในเขตเมือง และร้อยละ 38.1 ในเขตชนบท ส่วนการแยกขยะมูลฝอยก่อนนำไปทิ้ง พบว่า กลุ่ม เยาวชนหญิงปฏิบัติมากกว่าเยาวชนชาย ร้อยละ 21.3 ต่อร้อยละ 16.8 และเยาวชนชายที่ไม่เคยแยก ขยะเลยมีถึงร้อยละ 47.8 ขณะที่เยาวชนหญิงมีร้อยละ 34.9

เมื่อได้ทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี และผลการศึกษาวิจัยต่าง ๆ แล้ว ผู้ศึกษาได้พยายามใช้สิ่งที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าให้เป็นประโยชน์ โดยการประยุกต์ใช้ในการศึกษาคักยภาพของเด็กนักเรียนในการมีส่วนร่วมจัดการมูลฝอยเปรียบเทียบระหว่างในเขตเขตชนบท กับ เมืองพะเยา ดังที่จะได้นำเสนอเป็นผลการศึกษาเปรียบเทียบโดยละเอียดในบทต่อไป